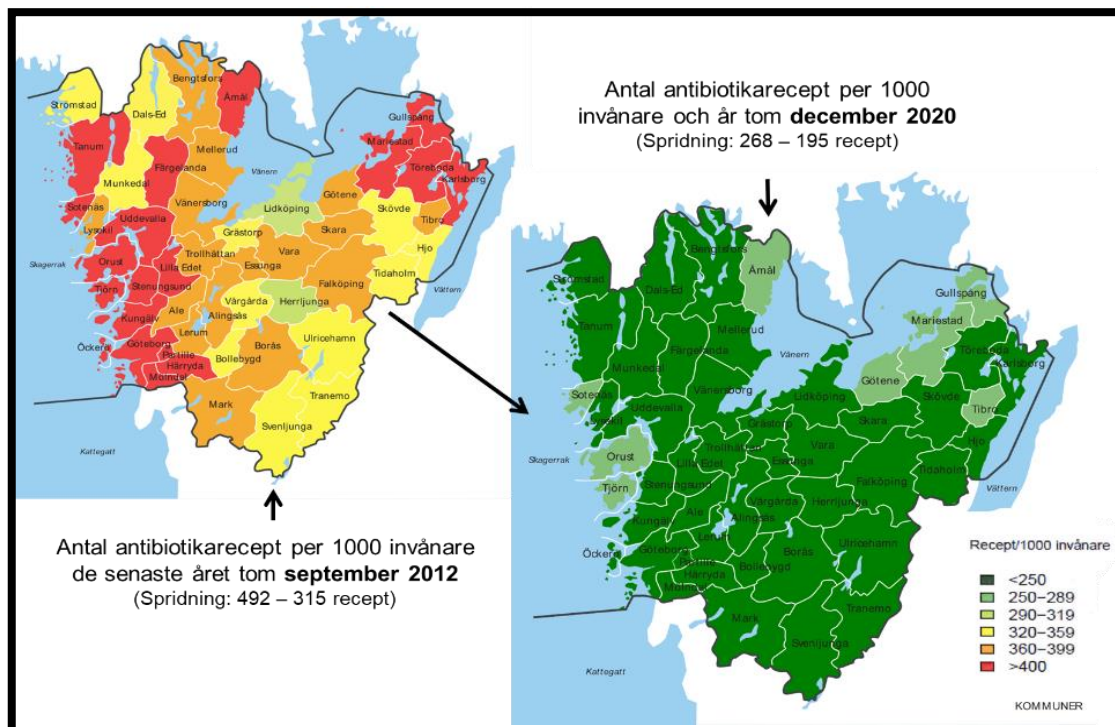

Stramainsatser inom primärvården 2020

Rapport över hur Västra Götaland har uppfyllt målet om en rationell antibiotikaanvändning i primärvården

Göteborg, 2021-03-09

Strama Västra Götaland
Enhet Patientsäkerhet
Avdelningen för Vårdgivarfrågor
Koncernstab hälso- och sjukvård
Koncernkontoret

www.vgregion.se/strama
strama.vgr@vgregion.se

Sammanfattning

I Västra Götaland fortsätter förskrivningen av antibiotika på recept att minska, sedan 2012 har den minskat med över 40%. Primärvården står för störst andel (53%) av receptförskrivningen, vilket är rimligt, men de står även för den största minskningen. Årets minskning om 16% (från 274 till 229 recept/1000 invånare och år) är påtaglig och omfattar flera olika antibiotikagrupper men främst luftvägsantibiotika, som särskilt har minskat till yngre barn. Motsvarande minskning ses i hela landet utan att allvarliga komplikationer ökat. De smittbegränsande åtgärderna mot covid-19 har sannolikt starkt bidragit till att spridning av och insjuknandet i andra luftvägsinfektioner har minskat och därmed behovet av antibiotika. Förändrade sökmönster och arbete i hemmet under pandemin kan ha bidragit till en ökad acceptans för att infektioner får självläka.

Jämfört med andra regioner är förskrivning av antibiotika som vanligtvis används vid luftvägsinfektioner relativt hög i Västra Götaland, pandemin till trots. Förskrivningen till de äldre är också jämförelsevis hög. Spridningen i förskrivna recept är fortfarande stor, även om den har minskat mellan regionens kommuner respektive vårdcentraler. Inte sällan är det vårdcentraler med jämförelsevis låg förskrivning som lyckas minska sin förskrivning medan det omvända råder för de med hög förskrivning. Sammantaget visar detta på behovet av fortsatta Stramainsatser. Det kommer dessutom att bli en stor utmaning att bibehålla nuvarande låga förskrivning när de smittbegränsande insatserna till följd av pandemin avvecklas.

Efterfrågan på utbildningsaktiviteter är stor, varför Strama genomfört en rad digitala utbildningar under året, inklusive utbildning om vårdhygienrutiner och handläggning av patienter med covid-19-infektioner i pandemins början. Den uppsökande verksamhet som Stramas allmänläkare brukar genomföra, har delvis pausats under pandemin eller genomförts digitalt.

Trots den belastning som rått inom vården under 2020 har över 1000 läkare fördelat på 180/206 (87%) av primärvårdens vårdcentraler diskuterat sin följsamhet till behandlingsriktlinjer för infektioner ihop med kollegorna vid minst ett reflekterande möte utifrån de olika moment som ingår i självdeklarationsarbetet, t.ex. fiktiva patientfall, en quiz och jämförande förskrivarstatistik. Sammantaget har ca 870 läkare tagit del av sina individuella förskrivardata och ca 1100 infektionsbesök har granskats. Beskrivning av vidtagna samt fortsatta förbättringsåtgärder för att öka följsamheten till behandlingsriktlinjerna överensstämmer i mångt och mycket med de från tidigare år och nya reflektioner som en följd av pandemin har tillkommit. De mest framträdande reflektionerna i självdeklarationerna är punktade nedan.

Framträdande slutsatser vid analys av självdeklarationerna

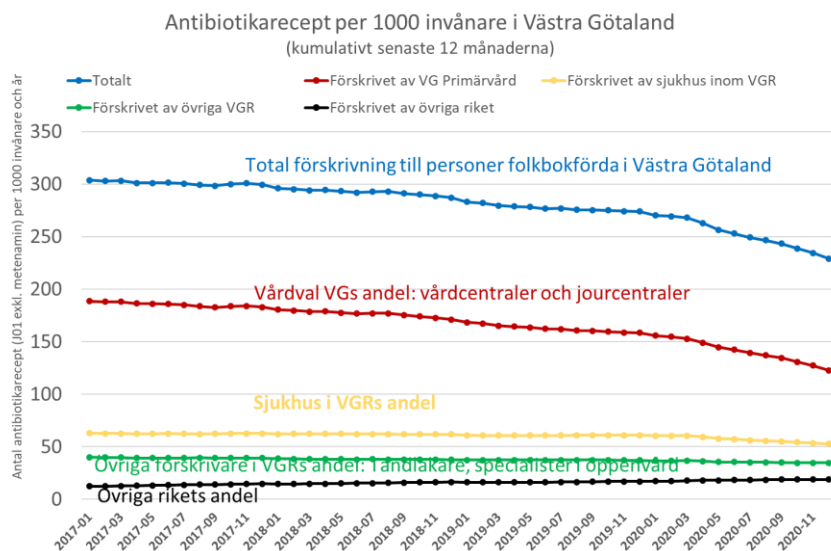
- Pandemin har gjort det tydligt att vi är bra på att arbeta efter tydliga riktlinjer när det gäller och att vi blivit mer kompetenta i att bedöma behovet av besök på vårdcentralen respektive egenvård hos patienter med infektionssymtom. Detta kan vi använda oss av även efter pandemin.
- Under pandemin har vissa patientgrupper ökat sin medvetenhet kring bakterier och virus, vad antibiotika har för vinster och risker. Vi upplever också att det har funnits en mindre stress att snabbt bli frisk under pandemin och därmed en ökad acceptans för att infektioner får självläka.
- Vikten av samsyn på enheten och ett samstämmigt budskap till patienterna från alla personalkategorier betonas. All personal måste vidareutbildas och inkluderas i Strama-arbetet.
- Strukturen och logistiken på vårdcentralen påverkar förskrivningen i stor utsträckning. Vikten av gemensamma riktlinjer samt tydlig dialog mellan olika personalkategorier betonas, inte minst för vårdcentraler med dålig kontinuitet i bemanningen.
- Reflekerande möten på arbetsplatsen med kollegial diskussion om följsamhet till behandlingsriktlinjerna och patientfall ses fortsatt som ett uppskattat arbetssätt.
- Återkoppling av den individuella och den egna enhetens förskrivning i jämförelse med andras är viktig. Tillgång till diagnoskopplade data på förskrivarnivå efterfrågas.
- Journalgranskning av infektionsbesök och efterföljande reflektion i grupp visar bland annat på behovet av en gemensam syn på handläggning, diagnossättning och dokumentation.
- Stramas quiz baserad på patientfall är uppskattad. Den ger en snabb repetition av flera olika diagnoser. Flera enheter har använt den som inledande ”diagnostiskt test” för att identifiera viktiga diagnoser att arbeta vidare med. Den kan med fördel användas tvärprofessionellt.
- Behovet av att utbilda sjuksköterskorna i aktuella behandlingsriktlinjer betonas. Kunskap skapar ökad trygghet och effektivitet vid telefonrådgivning och triagering och förbättrad samverkan med behandlande läkare. Arbete i team framhålls ofta som en framgångsfaktor.
- Så kallade ”stafettläkares” bristande följsamhet till behandlingsriktlinjerna lyfts ständigt. Särskilda insatser behöver vidtas för att öka följsamheten till riktlinjerna för de vårdcentraler som frekvent bemannas med tillfälliga vikarier med tid avsatt för introduktion samt lokal utbildning och uppföljning åtminstone av långtidsvikarier.
- Kontaktläkarna har generellt lite tid avsatt för sitt uppdrag vilket begränsar möjligheten att bedriva ett mer omfattande förbättringsarbete.

Bakgrund

Inom ramen för de åtaganden som beskrivs i Krav och kvalitetsboken för vårdcentraler inom VG Primärvård samt i Västra Götalandsregionens patientsäkerhetsplan är målet att förskrivningen av antibiotika på recept långsiktigt ska minska mot det nationella målet om 250 recept/1000 invånare och år, samt att läkare verksamma inom primärvården minst årligen ska reflektera över sin individuella och den samlade antibiotikaförskrivningen inom enheten. De vårdcentraler som under 2020 har genomfört och rapporterat samtliga åtaganden till Strama via en självdeklaration erhöll ersättning (12 000 kronor samt 3 kronor/listningspoäng).

Förskrivning av antibiotika på recept

Förskrivning av antibiotika på recept har minskat påtagligt under det gångna året i Västra Götaland. Primärvården förskriver fortsatt mest (53%) antibiotika på recept av alla vårdgivare i regionen, vilket är rimligt, men står också för den största minskningen av förskrivningen över tid (se graf nedan).

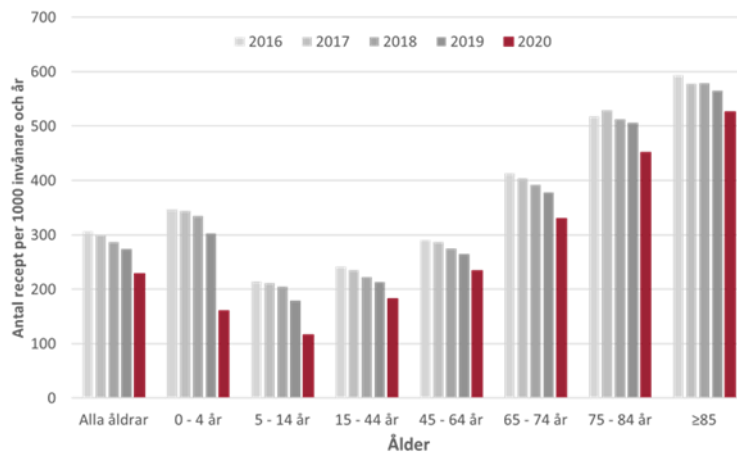

Kumulativt antal antibiotikarecept/1000 invånare och år totalt och uppdelat på primärvård, samt övriga förskrivare inom respektive utanför Västra Götaland, 2017-2020

Den totala minskningen om 16% (från 274 till 229) recept/1000 invånare och år under 2020 omfattar flera olika antibiotikagrupper. Spridningen (268–195, se bild på sid 1) mellan kommunerna har minskat och 41 av regionens 49 kommuner ligger nu under målet på 250 recept/1000 invånare och år. Lägst förskrivning sker till invånare i Grästorp kommun (195 recept per 1000 inv. och år) och högst till invånarna i Mariestad kommun (268 recept/1000 inv. och år).

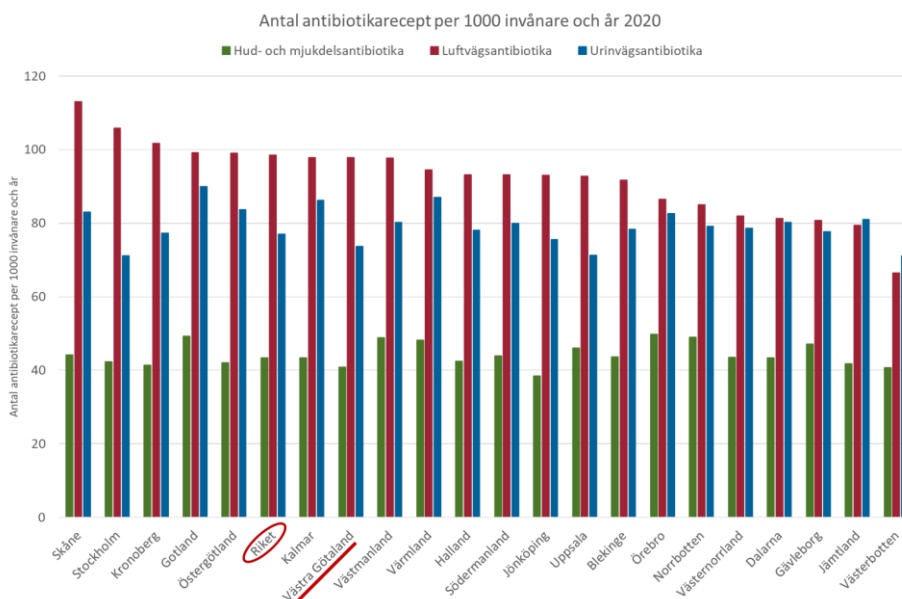
En motsvarande minskning av receptförskrivningen ses i hela Sverige under 2020. Minskningen omfattar främst antibiotika för behandling av luftvägsinfektioner och minskningen är med stor sannolikhet en effekt av den pågående pandemin. Fysisk distans, minskade sociala kontakter och förbättrad hygien för att minska spridning av covid-19 är sannolikt en starkt bidragande faktor till att spridning av och insjuknandet i andra luftvägsinfektioner har minskat och därmed behovet av antibiotika. Förändrade sökmönster och arbete i hemmet under pandemin kan ha bidragit till en ökad acceptans för att infektioner får självläka. Förskrivningen på våra jourcentraler har minskat påtagligt för alla åldersgrupper, inte minst för yngre vuxna. En rapport från Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten visar på att allvarliga bakteriella infektioner samt komplikationer till dessa som behöver specialistvård eller inläggning på sjukhus inte har ökat under 2020 trots den minskade

förskrivningen. Störst minskning ses hos de yngsta barnen. Förskrivningen till äldre är fortsatt jämförelsevis hög även om den minskar, se diagram nedan.

Antal antibiotikarecept per 1000 invånare och år, för 2016–2020 förskrivet till olika åldersgrupper av patienter i Västra Götaland

Västra Götaland har den sjunde lägsta förskrivningen av antibiotika på recept av alla regioner men förskrivningen av antibiotika som främst används vid luftvägsinfektion är fortsatt relativt hög jämfört med andra regioner (se bild nedan).

Antal antibiotikarecept per 1000 invånare och år, i respektive landsting under 2020 fördelat på antibiotika som vanligtvis används vid infektioner i hud- och mjukdelar (grön stapel), luftvägar (röd stapel) samt urinvägar (blå stapel).

Exempelvis behandlas många patienter med akut luftrörskatarr (bronkit) med antibiotika trots att måltalet ligger på mindre än 10 %. Spridningen är stor mellan vårdcentralerna i Västra Götaland, allt från att inga patienter till att nästan hälften av alla patienter med denna diagnos har behandlats. Det är även stora skillnader i den totala förskrivningen av antibiotika mellan vårdcentralerna. Noterbart

är att genomförd minskning under året inte står i relation till hur hög förskrivningen var året innan, varken på kommun eller vårdcentralnivå. Inte sällan har vårdcentraler med redan låg förskrivning lyckats minska sin förskrivning ytterligare medan de högförskrivande fortsatt förskriver mycket. Sammantaget visar detta på behovet av fortsatta Stramainsatser.

Strama Västra Götalands riktade insatser mot primärvården

Stramas uppgift är att kontinuerligt understödja Strama-arbetet på vårdcentralerna och verka för att öka följsamheten till behandlingsriktlinjerna. Nya fiktiva patientfall med handledarmanualer samt jämförande statistik över enheternas förskrivning skickas ut varje kvartal med särskild återkoppling till de som ökat men även till de som minskat sin förskrivning påtagligt. Statistiken innefattar numera återkoppling på förskrivning ställt i relation till behandlad diagnos. Utskicken fungerar även som incitament att återkommande aktivera Strama-arbetet på enheten.

Stramas allmänläkare besöker vanligtvis vårdcentraler för att informera all personal om aktuella riktlinjer. Under pandemin har dessa besök delvis fått pausats eller genomförts digitalt och det finns ett uppdämt behov att återkomma med dessa besök.

Efterfrågan på utbildningar är stor och ter sig omättlig delvis p.g.a. hög personalomsättning. Under pandemin har Stramas halvdagsutbildningar för olika personalgrupper ersatts med digitala utbildningar. En ny utbildningsserie med lunchwebbinarier med en inbjuden specialist inom ett aktuellt ämne har rönt mycket positivt genmäle. Under pandemins början genomförde Strama en serie webinarier om vårdhygienrutiner och handläggning av patienter med covid-19-infektioner som rönste stor uppskattning. Strama medverkar regelbundet vid utbildningar för ST-läkare i allmänmedicin och AT-läkare samt utlandsutbildad personal verksamma i primärvården.

Vårdcentralernas lokala Strama-arbete vid den egna verksamheten

Strama-arbetets utformning

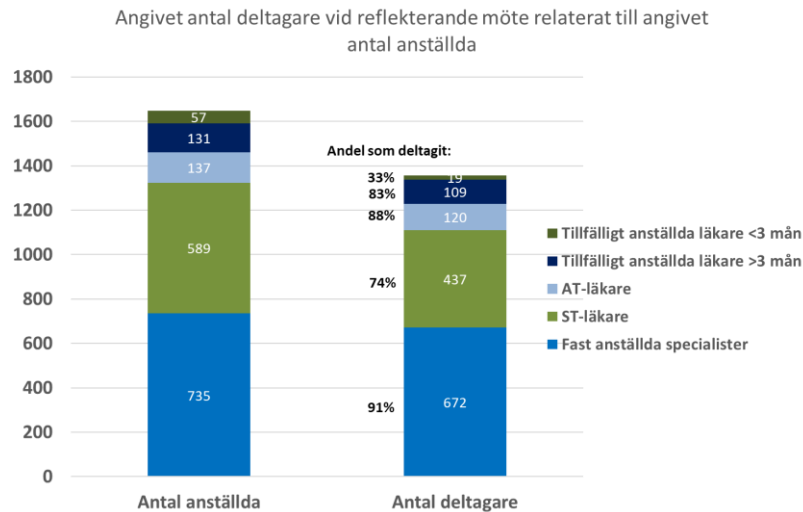
Vårdcentralen ska utse en kontaktläkare till Strama, som stadigvarande arbetar på enheten och med uppdrag att befrämja Strama-arbetet på enheten. Med stöd av kontaktläkaren ansvarar verksamhetschefen för att de olika momenten i det årliga "självdklarationsarbetet" för att öka följsamheten till behandlingsriktlinjerna kommer till stånd. Under ledning av kontaktläkaren och verksamhetschefen ska läkarna vid minst ett reflekterande möte granska och diskutera sina individuella och enhetens samlade förskrivning i jämförelse med andra. Förskrivningen ska diskuteras i relation till aktuella behandlingsriktlinjer utgående från patientfall framtagna av Strama VG. Dessutom ska ett av flera valbara moment, t.ex. en quiz genomföras i anslutning till det reflekterande mötet. Strama VG bistår med det underlag som behövs i de olika momenten, inklusive handledarmanualer.

Resultatet av det reflekterande mötet redovisas i en självdeklaration till Strama. I denna rapporteras även förbättringsarbete som genomförts under föregående år samt en analys av enhetens antibiotikaförskrivning med förslag till ytterligare förbättringsåtgärder för att öka följsamheten till behandlingsriktlinjerna. Strama VG återkopplar till varje vårdcentral på inkommen självdeklaration.

Resultat av Stramas granskning av självdeklarationerna

Det arbete som bedrivs lokalt på vårdcentralerna, med stöd av Strama VG, och som vårdcentralerna beskriver i sina självdeklarationer till Strama är en viktig faktor till att följsamheten till riktlinjerna

ökar inom primärvården. Trots den ökade arbetsbelastning på primärvården som pandemin inneburit inkom flertalet vårdcentraler (180 av 206, 87%) med en godkänd självdeklaration även i år. Drygt 1100 läkare har granskat förskrivningen ihop med kollegorna vid minst ett reflekterande möte.

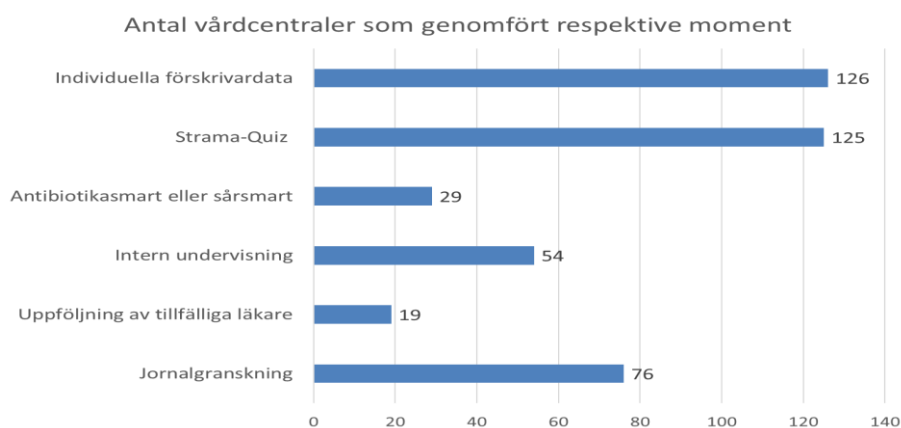

Olika kategorier av läkare i Västra Götalands primärvård som under 2020 deltagit i minst ett reflekterande möte om följsamhet till behandlingsriktlinjer för infektioner

Minst tre av Stramas patientfall skulle diskuteras närmare vid mötet. Spridningen av utvalda fall var som vanligt stor. De vanligaste patientfallen som diskuterades var Minifall akut mediaotit, Bensår fallbeskrivning, Minifall akut tonsillit och Minifall tecken på allvarlig infektion

På 76 vårdcentraler valde man att granska journalanteckningar i grupp och diskutera dessa i anslutning till mötet. Det innebär att ca 1100 infektionsbesök (10-30 besök/vårdcentral, beroende på storlek) har granskats. Resterande vårdcentraler valde andra metoder för att granska respektive förskrivares följsamhet till riktlinjerna (se graf nedan). Sammantaget har ca 870 läkare tagit del av sina individuella förskrivardata.

Utfallet för genomförandet av ett av flera valbara moment ses i grafen nedan. Årets quiz med patientfall, utarbetad av Strama VG, var som tidigare populär och gjordes på två tredjedelar av alla vårdcentraler, totalt 848 läkare besvarade den. Quizen lämpar sig väl att använda även tvärprofessionellt. Trots att flera vårdcentraler lyft sviktande följsamhet till behandlingsriktlinjerna hos tillfälliga vikarier, var det få som valde att aktivt granska dessa utifrån Stramas förslag, möjligtvis i brist på tid.

Antal vårdcentraler som valt olika moment i 2020 års självdeklaration till Strama VG

Vårdcentralens analys av den egna förskrivningen och Strama-arbetet

Flertalet vårdcentraler kommer till samma slutsatser som tidigare år och nya reflektioner har tillkommit som en följd av pandemin och nya arbetssätt som den tvingat fram. Man upplever en ökad kunskap om smitta, behov av antibiotika och en ökad acceptans för att infektioner, särskilt luftvägsinfektioner, får självläka. Man noterar att man kan arbeta efter tydliga riktlinjer när det gäller och att man blivit mer kompetent i att bedöma behovet av besök på vårdcentralen respektive egenvård hos patienter med infektionssymtom

Samtliga betonar likt tidigare år vikten av ett ständigt och återkommande Strama-arbete och att all personal inkluderas i arbetet. Att "alla pratar samma språk" och ger kongruent information till patienterna kan inte nog betonas. Flera lyfter att alla personalkategorier behöver utbildas inom Strama-området, inte minst sjuksköterskorna.

Strukturella skäl såsom instabil bemanning, hög personalomsättning av såväl läkare som sjuksköterskor och därmed dålig kontinuitet m.m. är en ständigt återkommande förklaring till låg följsamhet till riktlinjerna liksom omvänt vid god följsamhet. Ett stort antal besök av olistade patienter, t.ex. turister, högt ohälsotal och hög ålder hos de listade samt hög andel av såväl listade som olistade drop-in patienter nämns ofta som förklaring till hög förskrivning. Samtidigt skapar hög tillgänglighet goda möjligheter till expektans och vid behov uppföljande återbesök inom kort så att man slipper hänvisa patienterna till jourmottagningar. Vikten av inledande triagering av sjuksköterska utgående från tydliga riktlinjer/PM betonas av flera enheter. Man bedömer att en god triagering minskar antalet "onödiga" läkarbesök för lindriga infektioner, vilket har varit särskilt påtagligt under den rådande pandemin.

Att öka kunskapen om riktlinjerna och bli varse sitt eget beteende via de reflekterande mötena och momenten kopplade till självdeklarationen ses som ett bra och uppskattat tillvägagångssätt för att öka följsamheten. Allt fler har reflekterat över att det vore bra att diskutera behandlingsriktlinjerna återkommande och utspritt över året. Att all ny personal tidigt får information om behandlingsriktlinjerna samt tid att reflektera över dessa lyfts allt oftare och att det finns ett behov av ökade åtgärder riktade mot "stafettläkare" är tydligt. En tydlig Stramagenomgång vid introduktionen, tid att reflektera över informationen och möjligheter att delta i enhetens

utbildningsaktiviteter ses som viktiga faktorer för att öka deras följsamhet. Det är glädjande att en hög andel av långtidsvikarierna deltog i enhetens reflekterande möte. För en mer omfattande redogörelse av vårdcentralernas förslag genom åren på förbättringsåtgärder för att öka följsamheten till behandlingsriktlinjerna hänvisas till "Tipslistan från Stramas självdeklaration" på vår webbsida; vregion.se/strama

Kontaktläkarna till Strama.

Varje vårdcentral ska ha en kontaktläkare till Strama och flera av de åtgärder man önskar genomföra kräver att dessa får avsatt tid för arbetet. Flera kontaktläkare önskar mer tid för uppdraget - engagemang saknas inte. Det är således nedslående att det finns så bristande möjligheter att avsätta tid för arbetet. Nästan hälften av alla kontaktläkare har fortfarande bara 5 timmar eller ännu mindre tid avsatt/år.